

ІСТОРИЧНІ УМОВИ ВИНИКНЕННЯ ПРАВА ВЛАСНОСТІ, ЯК НОВОГО ІНСТИТУТУ ПРАВА ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ

Ковальчук Є.Ю., викладач кафедри права

1990 р. знаменує собою початок реформування відносин власності і ринкових перетворень в економіці України. Безперечно, певні передумови цього були закладені раніше, починаючи з 1985 р. і до кінця 90-х р. в СРСР. У цей період невдачами закінчувалися спроби реформування економіки і створення так званого соціалістичного ринку.

Після прийняття в 1986 р. Закону СРСР "Про індивідуальну трудову діяльність" у країні формується поза волею партійно-владних структур новий соціальний прошарок населення. Крім традиційної індивідуальної діяльності (ведення особистого підсобного господарства, певних видів кустарно-ремісничих промислів) громадяни дістали право займатися багатьма новими видами діяльності, які раніше заборонялися (у сфері побутового і соціально-культурного обслуговування, надання транспортних послуг тощо). По суті започатковувалися якісно нові з економічного і правового погляду суспільні відносини, що зумовило водночас і потребу визначити походження і зміст власності даної категорії громадян, особливо власності на засоби виробництва.

Наведені соціально-економічні процеси набули нового прискорення після прийняття 26 травня 1988 р. Закону СРСР "Про кооперацію в СРСР", який спричинив створення нового кооперативного сектора економіки (приватна або дрібна приватна власність мислилася як допоміжна, яка мирно співіснувала з особистою власністю громадян). Загалом же напередодні прийняття нового законодавства про власність ніхто з учених-юристів у науковій літературі не піддавав сумніву доцільність збереження особистої власності. Йшлося лише про ті чи інші модифікації особистої власності з урахуванням обраного країною курсу на формування соціалістичного товарно-ринкового господарства.

Реальним втіленням споконвічного прагнення українського народу до утвердження своєї державності стало прийняття Верховною Радою України 16 липня 1990 р. Декларації про державний суверенітет України, яка заклала основоположні політико-правові, соціально-економічні принципи побудови Української держави. На основі Декларації 3 серпня 1990 р. Верховна Рада України прийняла Закон "Про економічну самостійність Української РСР", в якому визначено зміст, мета та основні принципи економічної самостійності України як суверенної держави. 6 березня 1990 р. був прийнятий Закон СРСР "Про власність в СРСР", введений у дію з 1 липня 1990 р.. У ньому відображено нові прогресивні рішення багатьох економіко-правових проблем. І нарешті настала довгоочікувана подія в Україні. 7 лютого 1991 р.

Верховна Рада України прийняла Закон УРСР "Про власність", який набрав чинності з 15 квітня 1991 р. (на даний момент закон втратив чинність 27.04.2007 р.). Переваги застосування поняття "право власності" в українському законі очевидні, оскільки в даному законодавчому акті йшлося про суспільні відносини, врегульовані правом, а не про відносини в економічному їх розумінні. Загальним для обох законів фактором стало також те, що норми про право власності громадян містяться перед нормами, які регулюють відносини інших форм власності (колективної і державної).

Варто зазначити, що до Закону України "Про власність" пізніше вносилися відповідні зміни та доповнення. Визначною подією стало прийняття Верховною Радою України 7 липня 1992 р. Закону України "Про внесення змін і доповнень до деяких законодавчих актів України", відповідно до якого було вилучено поняття "індивідуальна власність" і введено нову форму власності — "право приватної власності", що ознаменувало перемогу прихильників ринкових реформ. У зв'язку з прийняттям Закону України "Про власність" фактично втратила чинність переважна частина норм ЦК України 1963р., щодо власності, хоч законодавчих рішень з цього приводу довгий час не приймалося. Це породжувало небажаний правовий вакуум у правовому регулюванні значної і важливої сфери цивільних правовідносин. Лише 16 грудня 1993 р. Верховна Рада України прийняла закон про внесення змін до ЦК 1963р. та деяких інших законодавчих актів. Праворегулюючого значення для відносин власності цього періоду тією чи іншою мірою набули норми багатьох законодавчих актів України, зокрема законів України "Про приватизацію майна державних підприємств", "Про приватизацію невеликих державних підприємств (малу приватизацію)", "Про підприємства в Україні", "Про підприємництво", "Про господарські товариства", Земельного кодексу України, Житлового кодексу України, Кодексу законів про шлюб та сім'ю (сьогодні Сімейний кодекс України). З моменту прийняття Декларації про державний суверенітет України до прийняття 28 червня 1996 р. нової Конституції України, другий — з моменту прийняття нової Конституції України і до нинішнього часу.

В новій Конституції України закладено принципово нову структуру побудови державної власності, оскільки від державної власності була відокремлена комунальна власність, яка набула повної автономності у правовому регулюванні. На самому початку становлення української державності на юридичне закріплення за Україною частки загальносоюзної власності, розташованої і створеної на території України, спрямовувалися спеціальні нормативні акти. На даний момент ЗУ "Про власність" втратив чинність, тому відносини права власності регулюються нормами Цивільного кодексу України від 1 січня 2003 р.